

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK

Luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi Suomessa, TENKin suositus

Sisällys

1.	Johdanto	2
2.	Suosituksen soveltamisala	3
3.	Luonnon ja ympäristön arvottaminen	4
4.	Luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimusta ohjaavat tutkimuseettiset periaatteet 4	
4.1	Yleiset tutkimuseettiset periaatteet	5
4.2	Täsmentävät tutkimuseettiset periaatteet	6
5.	Eettinen ennakkoarviointi luontoon ja ympäristöön kohdistuvassa tutkimuksessa	7
5.1	Hyödyn ja haitan punninta	8
5.2	Ennakkoon arvioitavat tutkimusasetelmat	8
5.3	Vastuut ennakkoarviointiprosessissa	9
5.4	Ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi	9

1. Johdanto

Luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi Suomessa, TENKin suositus (jatkossa LYTE-suositus) on osa suomalaisen tiede- ja tutkimusyhteisön tutkimuseettistä yhteissääntelyjärjestelmää. LYTE-suosituksen tavoitteena on tukea tutkijoita luontoon ja ympäristöön liittyvien eettisten kysymysten tunnistamisessa ja jäsentämisessä sekä suojata luontoa, ympäristöä ja eliöitä tutkimuksen kielteisiltä vaikutuksilta. Tavoitteena on myös turvata tutkijoiden mahdollisuudet harjoittaa jatkossakin luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimusta. Suositus on laadittu osana TENKissä vuosina 2023–2026 toteutettua LYTE-hanketta¹.

LYTE-suositus sisältää luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotuksen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi Suomessa. Se sisältää kaksi yleistä tutkimuseettistä periaatetta ja kaksi täsmentävää tutkimuseettistä periaatetta. Näissä yleisen tason kansallisissa suuntaviivoissa korostuu tutkimuskohteen kunnioittava kohtelu. Yksittäisillä tutkimusaloilla on mahdollista laatia täydentäviä eettisiä suosituksia tai ohjeita.

Jotta tutkimuksen aiheuttamat haitat voidaan minimoida, tutkimukselle voidaan toteuttaa tutkimussuunnitelmavaiheessa eettinen ennakkoarviointi. LYTE-suosituksessa esitetään ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi luontoon ja ympäristöön kohdistuvalle tutkimukselle Suomessa. Ne organisaatiot, joissa harjoitetaan luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimusta ja joissa on tunnistettu tarve tutkimuksen eettiselle ennakkoarvioinnille, voivat harkita eettisen toimikunnan perustamista tätä tarkoitusta varten. LYTE-suositus on laadittu tukemaan tutkijoiden ja eettisten toimikuntien työtä.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisen ennakkoarvioinnin malli on ollut olemassa vuodesta 2009 ja päivitetty 2019. Suomalainen tiede- ja tutkimusyhteisö on kattavasti sitoutunut *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa, Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019* (IEEA) - ohjeeseen².

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamasta hankkeesta *Luonnon- ja ympäristöalojen eettiset periaatteet ja ennakkoarviointiyhteistyö (LYTE)* lisätietoa TENKin verkkosivuilla: <https://tenk.fi/fi/hankkeet/lyte-hanke>

² Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf

2. Suosituksen soveltamisala

LYTE-suositusta sovelletaan kaikkeen tutkimustoimintaan³, joka kohdistuu laajasti ymmärtäen luontoon tai ympäristöön, ja johon sisältyvillä toimilla on suoria tai välillisiä vaikutuksia luontoon tai ympäristöön tutkimuksen elinkaaren aikana tai sen jälkeen.

Suomessa noudatetaan kaikessa tieteellisessä toiminnassa TENKin laatimia ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK).⁴ Tutkimusta harjoittavien organisaatioiden vastuulla on huolehtia siitä, että sen tiedeyhteisöön kuuluvat tutkijat tuntevat tutkimuseettikkaan ja eettiseen ennakkoarvointiin liittyvät ohjeet ja suositukset ja että he noudattavat niitä.

Luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimustoimintaa säätelevät useat lait. Näiden lakien tunnistaminen ja noudattaminen on tutkimushankkeen vastuullisen johtajan vastuulla. Tätä suositusta tulee lukea juridista sääntelyä täydentävinä eettisinä periaatteina, jotka ohjaavat tutkimuseettisten kysymysten tunnistamiseen ja pohtimiseen sekä eettisten riskien minimoimiseen tutkimuksen toteutuksessa. Lainsäädännön soveltamisen ohjeeksi tämä suositus ei sovellu.

LYTE-suositusta tulee soveltaa kansainvälisissä yhteishankkeissa myös Suomen rajojen ulkopuolella ja yritysten ja muiden tahojen kanssa tehtävässä kansallisessa ja kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä. Tutkijat noudattavat suosituksessa kuvattuja eettisiä periaatteita ja edistävät niiden soveltamista myös toimiessaan korkeakoulujen opetustehtävissä ja ohjatessaan opinnäytteitä.

Niiltä osin, kun tutkimustoiminta kohdistuu ihmiseen, tulee tutkimuksessa soveltaa TENKin IEEEA-ohjetta. Mikäli tutkimuksessa hyödynnetään tekoälyä, tulee tutkijan lisäksi huomioida TENKin tekoälyn vastuullista käyttöä koskeva suositus⁵.

Saamelaisyhteisön kanssa tai heidän kotiseutualueillaan tehtävässä tutkimuksessa on huomioitava alkuperäiskansojen oikeuksiin kuuluva kollektiivinen itsemääräämisoikeus⁶. Tutkijan on pyydettävä saamelaisyhteisöltä yhteisöllinen vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus tutkimuksen toteuttamiselle ja sovellettava saamelaisia koskevan tutkimuksen eettisiä periaatteita.⁷

³ sis. tieteellinen ja taiteellinen tutkimus, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) sekä muu mahdollinen tutkimustoiminta. Tästä kokonaisuudesta käytetään LYTE-suosituksessa käsitettä 'tutkimustoiminta'.

⁴ Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

⁵ Tekoälyn käyttö tutkimuksessa: hyvä tieteellinen käytäntö ja eettiset periaatteet. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan suositus. Julkaistaan kesäkuussa 2026.

⁶ YK:n alkuperäiskansaoikeuksien julistus 2017

⁷ Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet Suomessa 2024: <https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/50115>

3. Luonnon ja ympäristön arvottaminen

Luontoa ja ympäristöä voi arvottaa kolmiosaisen jäsenyyksen avulla⁸. Jäsennys auttaa tutkijoita ja eettisiä toimikuntia tunnistamaan monia eri lähtökohtia luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen mahdollisten riskien ja haittojen punnintaan.

Luonnolla ja sen yksittäisillä osilla, esimerkiksi eliöillä, voidaan ajatella olevan **itseisarvo**, eli niitä voidaan pitää arvokkaina itsessään riippumatta niiden tuottamasta hyödystä tai muista ihmisen määrittämistä arvoista.

Luonnon voidaan nähdä edustavan ihmiselle **välineellistä arvoa**, jossa luontoa arvotetaan sen hyödyllisyyden ja käyttöarvon mukaan esimerkiksi palvelujen, materiaalien tai ravinnon lähteenä. Välineelliseen arvotustapaan kytkeytyvät eettiset kysymykset esimerkiksi maanomistuksesta ja -käyttöoikeuksista, eläinten omistuksesta, ihmisten ja eläinten elinympäristöistä sekä luonnon terveysvaikutuksista.

Merkityksellisiin luontosuhteisiin liittyvillä arvoilla tarkoitetaan niitä moninaisia ekologisia, kulttuurisia ja sosiaalisia arvoja, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Tähän kytkeytyvät esimerkiksi esteettiset ja maisema-arvot, aineeton ja aineellinen kulttuuriympäristö, sekä kysymykset identiteetistä ja luonto- ja paikkasuhteesta. Syntyvillä merkityksillä voi olla yhteys sekä itseisarvoon että välinearvoon.

Vastuullisen luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen lähtökohtana on, että tutkija kunnioittaa sekä tutkimuskohteen itseisarvoa että sen välineellistä arvoa esimerkiksi tunnustamalla luonnon ja ympäristön ihmisen hyvinvoinnin ja toimeentulon lähteenä. Merkityksellisiin luontosuhteisiin liittyvien arvojen kunnioittaminen edellyttää, että tutkija pyrkii ymmärtämään luonnon ja kulttuurin historiallisia ja paikallisia kytköksiä sekä asemoimaan itsensä suhteessa tutkimuskohteeseensa.

4. Luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimusta ohjaavat tutkimuseettiset periaatteet

Suomen perustuslain 16 § turvaa tieteen vapauden.⁹ Vapautta tutkia tulee käyttää vastuullisesti ja tutkimuskohteen kunnioittaminen on aina tutkimuksen eettisyyden lähtökohta. Tutkijan on punnittava tutkimuksen hyötyjä ja haittoja sekä toteutettava tutkimus siten, että tutkimuksen hyödyt ylittävät sen haitat.

Seuraavassa esitetyt tutkimuseettiset periaatteet on laadittu luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen tueksi. Niiden tavoitteena on yhtäältä suojata luontoa, ympäristöä ja eliöitä tutkimuksen suorilta ja välillisiltä kielteisiltä vaikutuksilta ja toisaalta turvata ihmisen

⁸ esim. IPBES 2022: *The assessment report on the diverse values and valuation of nature*: <https://www.ipbes.net/the-values-assessment>

⁹ Suomen perustuslaki 731/1999

mahdollisuudet harjoittaa luontoon ja ympäristöön kohdistuvaa tutkimusta samalla, kun hän elää ja toimii osana sekä ihmis yhteisöä että luontoa. Periaatteiden noudattamisesta voi poiketa ainoastaan painavasta syystä.

4.1 Yleiset tutkimuseettiset periaatteet

4.1.1 Luonnon monimuotoisuuden, toimintakyvyn ja palautumiskyvyn turvaaminen

Tutkijan tulee kunnioittaa luontoa, ympäristöä ja eliöitä tutkimuskohteena ja niiden olemassaoloa itseisarvona. Luonnon monimuotoisuuden, toimintakyvyn ja palautumiskyvyn turvaaminen on luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettisyyden lähtökohta.

Tutkijan tulee huolehtia, ettei tutkimuksesta aiheudu merkittävää haittaa, vahinkoa tai riskejä luonnolle, ympäristölle ja eliöille.¹⁰ Erityisesti uhanalaisille luontotyypeille ja uhanalaisten lajien populaatioille sekä niiden elöyhteisöille ja elinympäristöille aiheutuvaa haittaa tulee välttää.¹¹

Jotta välttään aiheuttamasta riskejä, vahinkoa ja haittoja luonnolle, ympäristöille ja eliöille, tutkijan tulee jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa perehtyä tutkimusalueen luonnon ja ympäristön ominaisuuksiin, lajistoon ja uhanalaisuusluokituksiin.

Tutkimusalueen valintaa tehdessä vältetään arvokkaita ympäristöjä ja uhanalaisia luontotyyppieitä ja kohteita, jotka saattavat olla erityisen herkkiä aineiston keruun vaikutuksille.

Tutkimus toteutetaan siten, ettei se aiheuta laaja-alaista, pitkäaikaista tai pysyvää maaperän, kallioperän, vesien tai ilmakehän pilaantumista, eikä aiheuta riskiä merkittäville päästöille. Tutkimuksen tulee välttää tuottamasta haitallista jätettä avaruuteen tai aiheuttamasta häiriötä avaruusympäristöille.

4.1.2 Ihmisten toiminnalle, kulttuureille ja elinympäristöille aiheutuvien vaikutusten huomioiminen

Tutkimusasetelmaa suunnitellessaan tutkijan tulee ottaa huomioon tutkimuksen mahdolliset vaikutukset ihmisille, elinkeinoille, kulttuureille ja rakennetuille ympäristöille. Tutkijan tulee aina perehtyä alueen aiempaan ja nykyiseen käyttöön sekä sen historiallisiin¹² ja kulttuurisiin arvoihin, ja erityisen tärkeää tämä on alkuperäiskansojen alueella tehtävässä tutkimuksessa.

¹⁰ ks. 9/2023 Luonnonsuojelulaki

¹¹ Suomen lajien uhanalaisuus: Punainen kirja. 2019. Hyvärinen et al. (toim.).

<https://helda.helsinki.fi/items/2ec69a48-d943-488c-927f-19bbf9f92cb5>. ISBN 978-952-11-4974-0

¹² ks. 295/1963 Muinaismuistolaki

Tutkimus ei saa aiheuttaa välitöntä merkittävää haittaa ihmisten hyvinvoinnille tai toiminnalle, paikallisille luontokulttuureille eikä ympäristöille osana kulttuuriperintöä.

Tutkijan tulee huomioida ihmisten luontosuhteisiin liittyvät ekologiset, kulttuuriset, sosiaaliset, esteettiset ja maisema-arvot.

4.2 Täsmentävät tutkimuseettiset periaatteet

4.2.1 Tutkittavien eläinten kunnioittava kohtelu ja hyvinvoinnin varmistaminen

Jokaisella eläimellä on oma itseisarvonsa, joka ei ole riippuvainen sen ihmiselle tuottamasta hyödystä. Eläin toimii ympäristössään omista lajinmukaisista tarpeistaan käsin, eikä ole valinnut ihmisen sille asettamaa tutkimusyhteyttä tai tunne siihen liittyvää inhimillistä merkityksenantoa.

Tutkijan tulee soveltaa seuraavia periaatteita tutkimuksen suorat ja välilliset vaikutukset huomioiden. Tarkastelussa huomioidaan kaikki eläimet:

a) Tutkijan tulee välttää aiheuttamasta kipua, kärsimystä, voimakasta stressiä tai muuta merkittävää haittaa eläimille. Tutkimustoiminnassa tulee välttää sellaisia tutkimusasetelmia, joissa eläinten käsittely tai muut toimet johtavat niiden kuolemaan.¹³ Jos ei-tappavia tutkimusmenetelmiä ei ole käytettävissä, eläinten pyydystäminen ja tappaminen tulee minimoida.¹⁴

b) Tutkijan tulee kohdata tutkimukseen osallistuva eläin sen omaehtoisuutta kunnioittaen. Eläimen kehitystaso huomioiden, tutkijan on tuettava eläimen lajityypillisten käyttäytymistarpeiden ja yksilöllisen hyvinvoinnin toteutumista.¹⁵ Erityistä huomiota eläinten hyvinvointiin tulee kiinnittää tutkimusasetelmissa, joissa eläinkoelain määrittämä toimenpiteen kynnyks ei ylity.

Sellaisissa tutkimusasetelmissa, joissa on osallisina lemmikki- tai tuotantoeläimiä, tutkijan tulee tunnistaa ja minimoida eläimiin kohdistuvien vaikutusten lisäksi myös tutkimuksen mahdolliset vaikutukset ihmisille ja heidän ammatti-, elinkeino- tai harrastustoiminnalleen.

¹³ 497/2013 Laki tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta

¹⁴ Kaikessa tutkimuksessa, jossa on eläimiä osallisena tai jolla on välillisiä vaikutuksia eläimiin, tulee soveltaa Lakia eläinten hyvinvoinnista ja Lakia tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta. Lain noudattaminen on tutkimushankkeen vastuullisen johtajan vastuulla, ja sen noudattamista valvovat useat eri viranomaiset.

¹⁵ 693/2023 Laki eläinten hyvinvoinnista

4.2.2 Tutkimusaineiston harkittu kerääminen ja vastuullinen hallinta

Uutta aineistoa kerätään luonnosta tai ympäristöstä vain, mikäli tietoa ei voi muutoin riittävällä tarkkuudella hankkia. Tutkijan on tutkimuksen suunnitteluvaiheessa selvitettävä, onko vastaavaa tai riittävää aineistoa jo saatavilla.

Jos useissa eri tutkimuksissa aineistoa kerätään tai on aiemmin kerätty samalta alueelta, tutkijan on varmistettava, ettei aineistonkeruu aiheuta kasautuvasti merkittävää haittaa kyseessä olevalle alueelle.

Tutkimusaineistot avataan mahdollisimman laajasti tiedeyhteisön käyttöön, jotta aineistonkeruuta ei tarpeettomasti toisteta ja jotta sen aiheuttamat haitat voidaan minimoida.^{16 17}

Jo tutkimusasetelmaa suunniteltaessa tutkijan on arvioitava tiedon suojaamisen tarve yksilön¹⁸, yhteiskunnan tai luonnon kannalta ja varmistettava tiedon suojaamisen ja avoimuuden tasapainon toteutuminen.

5. Eettinen ennakkoarviointi luontoon ja ympäristöön kohdistuvassa tutkimuksessa

Ehdotus luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettiselle ennakkoarvioinnille on suunnattu sellaisille tutkimusasetelmille, joiden ennakkoarviointia ei erikseen edellytetä lainsäädännössä. Ennakkoarviointi auttaa tutkijaa huolehtimaan, että edellä kuvatut tutkimuseettiset periaatteet toteutuvat suunnitellussa tutkimuksessa.

LYTE-ennakkoarvioinnissa punnitaan edellä kuvattujen eettisten periaatteiden toteutumista sekä luonnolle, ympäristölle, eliöille ja eliöyhteisöille aiheutuvia haittoja ja riskejä suhteessa tutkimuksen mahdolliseen tietoarvoon ja tutkimustulosten oletettuun merkittävyyteen.

Ennakkoarvioinnin toteuttaa tutkimusorganisaatiossa toimiva eettinen toimikunta tutkijan pyynnöstä. Mahdollinen ennakkoarviointi tulee toteuttaa tutkimussuunnitelmavaiheessa, ennen aineistonkeruuta. Ennakkoarviointilausuntoa ei anneta jälkikäteen jo toteutuneelle tutkimukselle. Mikäli tutkimusasetelma muuttuu kesken tutkimuksen merkittävällä tavalla, voi ennakkoarviointilausunnon pyytää myöhemmin sellaisille toimille, mitä ei ole vielä toteutettu.

¹⁶ Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2025-2030: <https://edition.fi/tsv/catalog/book/1356>

¹⁷ ks. FAIR-periaatteet: <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

¹⁸ ks. Yleinen tietosuojasetus (GDPR): <https://eur-lex.europa.eu/Fl/legal-content/summary/general-data-protection-regulation-gdpr.html>

5.1 Hyödyn ja haitan punninta

Merkittävällä haitalla tarkoitetaan LYTE-suosituksessa ympäristön muutoksen sellaisia kielteisiä seurauksia, jotka ovat luonteeltaan vaikeasti hallittavia, pitkäaikaisia, laaja-alaisia, peruuttamattomia, tai ne koskevat suurta määrää yksilöitä.

Tutkimusasetelmaa suunnitellessaan tutkijan on punnittava niitä haittoja ja hyötyjä, joita tutkimuksesta aiheutuu esimerkiksi luonnolle, ympäristöille, tutkimukseen osallistuville eläimille, muille eläimille tai eliölajeille, populaatioille, ekosysteemeille, tutkimukseen kytkeytyville ihmisille tai heidän elinympäristöilleen tai elinkeinoilleen, muille ihmisille, ihmiskunnalle tai avaruudelle.

Riippumatta siitä arvioidaanko tutkimus ennakkoon vai ei, tutkijoita kannustetaan sisällyttämään tutkimussuunnitelmiin osio, jossa kuvataan eettiset riskit ja punnitaan niitä suhteessa tutkimuksen oletettuun tietoarvoon. Suunnitelmassa tulisi kuvata riittäväällä tavalla, miksi tutkimuksesta aiheutuvat haitat ovat perusteltuja, ja esitettävä suunnitelma siitä, kuinka mahdolliset haitat minimoidaan.

5.2 Ennakkoon arvioitavat tutkimusasetelmat

Tutkimukselle on suositeltavaa pyytää luontoon ja ympäristöön kohdistuvan tutkimuksen eettistä ennakoarviointia, jos tutkimukseen¹⁹ sisältyy jokin seuraavista asetelmista:

- Tutkimus voi aiheuttaa merkittävää haittaa tai uhkaa luonnon geologiselle, biologiselle tai geneettiselle monimuotoisuudelle
- Tutkimus voi aiheuttaa merkittävää haittaa uhanalaisille lajeille tai uhanalaisille luontotyypeille
- Tutkimus voi merkittävästi heikentää maaperän, kallioperän tai vesien tilaa, tai aiheuttaa merkittävän riskin jollekin edellä mainituista
- Tutkimus voi aiheuttaa merkittävää haittaa luonnon toiminta- tai palautumiskyvylle
- Tutkimus voi aiheuttaa merkittävää haittaa kaupunki- tai kulttuuriympäristöille tai olla merkittävässä ristiriidassa paikallisen luontokulttuurin kanssa
- Tutkimus voi aiheuttaa eläimille kipua, kärsimystä, stressiä tai muuta merkittävää haittaa, tai heikentää eläinten terveyttä tai hyvinvointia²⁰
- Tutkimuksessa käytetään tavanomaisista poikkeavia eläinten pyydystys- tai näytteenottomenetelmiä tai se sisältää laajamittaista selkärangattomien tai pääjalkaisten eläinten tappamista
- Tutkimus voi merkittävästi häiritä avaruusympäristöjä tai tuottaa haitallista jätettä avaruuteen.

¹⁹ mukaan lukien siinä hyödynnettävät tai kehitettävät teknologiat

²⁰ sellaisessa tutkimusasetelmassa, jossa tutkimukselle ei edellytetä eläinkoelain mukaista hankelupaa. Mikäli hankelupa tarvitaan, ennakoarviointia ei erikseen tarvita.

Lisäksi tutkimus on ennakkoarvioitava, mikäli tutkimus sisältää jonkin TENKin IEEA-ohjeessa kuvatun eettistä ennakkoarviointia edellyttävän asetelman²¹.

Mikäli tutkimushankkeelle lain mukaan edellytetään koe-eläintoimintaan tarvittava tai muu lupa, ennakkoarviointilausuntoa ei erikseen tarvitse pyytää.

5.3 Vastuut ennakkoarviointiprosessissa

Tutkija on aina vastuussa tutkimuksensa eettisyydestä. Mahdollinen ennakkoarviointi ei siirrä vastuuta tutkimuksen eettisistä ratkaisuista eettiselle toimikunnalle.

Eettisen pohdinnan tulee olla tutkimushankkeen aikana jatkuvaa, ja ennakkoarvioinnin tarvetta voi joutua tarkastelemaan uudelleen. Uusi ennakkoarviointilausunto tulee pyytää, mikäli tutkimusasetelma muuttuu siten, että muutos voi lisätä tutkimuksesta aiheutuvia riskejä, vahinkoja tai haittoja. Uutta lausuntoa on haettava myös sellaisessa tilanteessa, jossa tutkimussuunnitelmaan lisätään jokin sellainen asetelma, osatutkimus tai aineisto, jota ei alkuperäisessä suunnitelmassa ole mainittu, ja jolla on vaikutusta tutkimuksen eettiseen arviointiin.

Mikäli tutkimus on arvioitu eettisessä ennakkoarvioinnissa ja tutkija jättää noudattamatta eettisessä ennakkoarviointiprosessissa annettua lausuntoa, tämä voi täyttää vakavimmillaan hyvän tieteellisen käytännön (HTK) loukkauksen tunnusmerkit. Epäilty HTK-loukkaus voidaan tarvittaessa selvittää HTK-loukkausepäilyjen käsittelyprosessissa²².

Tutkimusta harjoittavien organisaatioiden on tarjottava henkilöstölleen ja opiskelijoilleen tutkimuseettistä koulutusta, ja siten lisättävä tutkijoiden valmiuksia eettisten periaatteiden noudattamiseen tutkimuksessa.

Tutkimuksen aiheuttamia terveys- ja turvallisuusriskejä tutkijalle itselleen ei arvioida ennakkoarviointiprosessissa.

5.4 Ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi

(sisältöä tähän myöhemmin)

²¹ TENKin IEEA-ohjeessa on määritelty seuraavat ennakkoarviointia vaativat tutkimusasetelmat:

- a) Tutkimukseen osallistumisessa poiketaan tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta.
- b) Tutkimuksessa puututaan tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen.
- c) Tutkimus kohdistuu alle 15-vuotiaisiin ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, jonka perusteella huoltajalla olisi mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen.
- d) Tutkimuksessa tutkittaville esitetään poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä.
- e) Tutkimuksessa on riski aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa.
- f) Tutkimuksen toteuttaminen voi merkitä turvallisuusriskaa tutkittaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen.

²² Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf